

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ»

У статті подано структуру контрольної роботи з курсу «Історія української літературної мови». Навчальний матеріал варіантів контрольної роботи укладено у межах трьох рівнів: перший – тестовий; другий – теоретичний (відповідь на питання); третій – практичний (аналіз уривка тексту). Зазначено основні моменти генези української літературної мови, найважливіші ознаки та функції мови, обумовлено параметри аналізу писемних пам'яток. Наведено критерії оцінювання.

Ключові слова: історія української літературної мови, контроль, тести.

Татьяна Мыколенко. ВАРИАНТЫ КОНТРОЛЬНОЙ РАБОТЫ КУРСА «ИСТОРИЯ УКРАИНСКОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА»

В статье подана структура контрольной работы с курса «История украинского литературного языка». Учебный материал вариантов контрольной работы систематизирован в пределах трех уровней: первый – тестовый; второй – теоретический (ответ на вопрос); третий – практический (анализ отрывка текста). Акцентированы основные моменты генезиса украинского литературного языка, важнейшие признаки и функции языка, обусловлены параметры анализа письменных свидетельств. Указаны критерии оценивания.

Ключевые слова: история украинского литературного языка, контроль, тесты.

Tetyana Mykolenko. VARIANTS OF CONTROL WORKS FOR THE COURSE «HISTORY OF THE UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE»

The article offers a structure of control work for the course «HISTORY OF THE UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE». Educational material of control work consists of the three levels: the first one uses tests; the second one is theoretical questions; the third one is practical (the analysis of text fragment). The genesis of the Ukrainian literary language development, most important features and functions are mentioned. The parameters of written source analysis and evaluation criteria are provided.

Key words: history of the Ukrainian literary language, control, tests.

В умовах розвитку кредитно-модульної системи освіти особливого значення набуває пошук ефективних засобів удосконалення якості підготовки у вищій школі. Модифікація структури і змісту освіти, форм і методів навчання вимагають структурованої системи перевірки знань, умінь та навичок, спрямованої не лише на вияв прогалин, але й на їх усунення. Сучасні вимоги до вищої освіти потребують переорієнтації викладання від відтворювальної методики, спрямованої на фіксацію даного, до креативної, до виявлення та розвитку творчих аспектів студентської особистості. За допомогою добре організованої системи контролю можна своєчасно виявляти слабких і допомагати їм, підтримувати обдарованих [5].

Контроль – це сукупність дій, спрямованих на отримання відомостей про рівень опанування навчального матеріалу, оволодіння теоретичними й практичними знаннями, навичками і вміннями, які необхідні в процесі виконання завдань професійної діяльності, орієнтованих на виявлення успіхів у навчанні, прогалин у знаннях, уміннях та навичках

окремих індивідумів для внесення необхідних коректив у процес навчання, для вдосконалення його змісту, методів, засобів та форм організації [1, с. 25].

Основними завданнями системи контролю є: визначення рівня прояву та розвитку системи компетенції особистості студентів; виявлення, перевірка та оцінювання рівня здобутих знань, умінь та навичок студентів і якості засвоєння ними навчального матеріалу з конкретної дисципліни на всіх етапах навчання; порівняння фактичних результатів навчально-пізнавальної діяльності із запланованим; оцінювання відповідності змісту, форм, методів і засобів навчання меті й завданням підготовки фахівців відносно галузевої компоненти державних стандартів освіти з певного напрямку підготовки або спеціальності; стимулювання систематичної самостійної роботи та пізнавальної активності студентів; виявлення і розвиток творчих здібностей, підвищення зацікавленості у вивченні навчального матеріалу; оцінювання ефективності самостійної, індивідуальної роботи студентів; виявлення кращого досвіду та розроблення заходів для підвищення якості навчання шляхом упровадження в навчальний процес інноваційних технологій [2, с. 17].

До принципів контролю належать: професійна направленість, виховний характер, систематичність, всебічність, оптимальність, індивідуальний характер, об'єктивність, єдність вимог.

Складність аспектів перевірки навчального процесу зумовлює активізацію різноманітних функцій контролю, з-посеред яких виокремлюють: контролюючу, навчальну, виховну (Т. Ільїна); керівництво процесом засвоєння, його корекцію; виховання пізнавальної мотивації і педагогічну стимуляцію учнів до діяльності; навчання і розвиток (Ю. Зотов); специфічні функції – виявлення, вимірювання і оцінювання знань; загальні функції – навчаючу, виховуючу, стимулюючу, діагностичну, прогностичну (В. Онищук); навчаючу, діагностичну, диференційовану, вимірювальну та оцінювальну, стимулюючу, виховну, розвиваючу, прогностичну, методичну, керуючу, коригуючу, соціалізуючу, констатууючу (В. Семиченко, В. Заслуженюк) [4, с. 173].

Різні аспекти питань, присвячені контролю та якості знань студентів, дослідували В. Аванесов, А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Безпалько, Ю. Богачков, Я. Бродський, І. Булах, А. Дьомін, Т. Ільїна, О. Кабардін, Г. Князев, С. Кожухов, Г. Кузьмін, М. Махмутов, П. Підкасистий, М. Покровська, М. Скаткін, Т. Солодка, М. Сорокін, Н. Талізїна, І. Харламова та ін.

Незважаючи на велику кількість робіт, в яких висвітлено аспекти контролю навчання, є низка питань, які потребують подальшої уваги науковців: пошуки найбільш ефективних засобів контролю, поєднання різних методів для отримання найкращих результатів тощо. Одним із актуальних питань сьогодення є підбір та поєднання різних засобів контролю з урахуванням навчального матеріалу окремої дисципліни, її особливостей.

Мета статті – методична апробація змісту і прийомів контролю засвоєння студентами знань з курсу «Історія української літературної мови».

Матеріалом дослідження є контрольна робота до ЗМ 1 «Стара українська літературна мова».

Курс «Історія української літературної мови» вивчається на третьому році навчання. Для студіювання матеріалу відведено 26 лекційних годин та 20 практичних годин. Навчальний матеріал розподілено у межах двох змістових модулів: ЗМ 1 «Стара українська літературна мова», ЗМ 2 «Нова українська літературна мова». Контрольна робота як підсумок та узагальнення вивченого матеріалу є завершальним етапом кожного змістового модуля.

Метою контрольної роботи є визначити рівень якості засвоєння студентами теоретичного матеріалу ЗМ 1 «Стара українська літературна мова» та вміння застосовувати набуті знання на практиці.

Завдання контрольної роботи полягають у перевірці засвоєння студентами лекційного матеріалу та матеріалу, передбаченого для самостійного опрацювання у межах інформації про розвиток мови від найдавніших часів до XVIII ст. У процесі навчання студенти повинні

оволодіти термінологічним апаратом курсу; засвоїти основні поняття і категорії курсу; охарактеризувати найважливіші праці з історії української літературної мови; розрізнати принципи періодизації історії української літературної мови в індивідуальних візіях окремих мовознавців; конкретизувати визначальні тенденції літературно-мовної генези в різних часових межах; описати найважливіші писемні пам'ятки, час їх створення (орієнтовно) та лінгвістичні ознаки; визначати форми існування літературно-писемної мови, варіанти літературної мови; продемонструвати зв'язок літературної мови з іншими мовами та з народним мовленням; зрозуміти роль письменників у розвитку літературної форми української мови тощо.

Усі завдання комплексної контрольної роботи ЗМ 1 «Стара українська літературна мова» укладено з урахуванням вимог до підготовки фахівця зі спеціальності «Українська мова та література». Контрольна робота містить 20 варіантів, форма відповіді – письмова. Відомості в контрольній роботі розподілено у межах трьох рівнів.

Перший рівень – тестовий. Умови тестових завдань сформовано як окремі конкретні питання, що стосуються основної, засадничої для навчання дисципліни інформації. Наприклад:

1. *Розрізняють норми:*

а) *діалектну й літературну;*

б) *національну й запозичену;*

в) *кодифіковану й усну;*

г) *визнану й приховану.*

2. *Теза «Слово з народного мовлення перейде до літературної системи, якщо вживається на більшій території проживання етносу» формулює критерій*

а) *авторитетних письменників;*

б) *мовної інтуїції;*

в) *статистичний;*

г) *територіальний.*

3. *За періодизацією О. Горбача, староукраїнська доба розвитку української літературної мови охоплює період:*

а) *700 – 900/1000 р.;*

б) *900/1000 – 1240 р.;*

в) *900/1000 – 1350 р.;*

г) *1350 – 1569 р.*

Пропоновані тестові завдання належать до закритої форми. Завдання такого формату складається з умови (запитання, незакінченого твердження) та чотирьох варіантів відповіді, одна або декілька з яких є правильними.

Запропоновані тестові завдання можна застосовувати як навчальні – для відстеження, закріплення чи повторення інформації, так і контрольні – для перевірки викладачем знань і умінь, здобутих студентами у процесі вивчення курсу.

Тестові завдання супроводжено детально розробленими критеріями оцінювання, що дасть змогу швидко і якісно виявити рівень знань і навичок студентів. Оцінення виконання тестового завдання відбувається у межах показників:

— *правильна відповідь – максимальний бал, установлений викладачем;*

— *одна правильна, одна неправильна відповідь – половина максимального балу, встановленого викладачем;*

— *одна правильна відповідь, дві неправильні – третина максимального балу, встановленого викладачем;*

— *одна правильна відповідь, три неправильних – одна четверта максимального балу, встановленого викладачем;*

— *неправильна відповідь – нуль балів.*

Другий рівень контрольної роботи – теоретичне питання. Його сформульовано таким чином, щоб студенти могли, висвітлюючи певне положення, продемонструвати розуміння генези розвитку української літературної мови, найважливіших ознак та функцій мови, виявити

наукові основи розмежування термінів («східнослов'янська мова», «церковнослов'янська мова», «стара українська літературна мова», «руська мова», «проста мова» та ін.) та особливостей їх застосування на різних етапах розвитку суспільства; дати характеристику окремих творів; обґрунтувати взаємозалежний розвиток літературно-мовних та релігійних, культурних, суспільних, політичних процесів певного часу; визначити аспекти індивідуального впливу митців на розвиток літературно-мовних процесів (І. Вишенський, З. Копистенський, М. Смотрицький, К. Транквіліон-Ставровецький, К. Зіновієв, І. Галятовський та ін.); сформулювати лінію розвитку окремих стилів української літературної мови тощо.

Питання, які в лінгвістиці мають полюсний характер (наприклад, питання про автентичність «Велесової книги», «Слова о полку Ігоревім»), також запропоновано на розгляд студентам.

На третьому рівні контрольної роботи практикуємо таку форму, як аналіз писемних пам'яток. На цьому етапі студенти повинні виробити уміння і навички аналізу практичного матеріалу, наприклад:

И быша . г . брата . а единому има Кии . а другому Щекъ . а третьему Хоривъ . и сестра ихъ Лыбѣдь . и сѣдше Кии на горѣ кдѣ ннѣ оувозъ Боричевъ . а Щекъ сѣдше на горѣ . кдѣ ннѣ зоветсѧ Щековица . а Хоривъ на третьси горѣ . ѿнюдуже прозвасѧ Хоривица . створиша городокъ . во има брата ихъ старѣшаго . и наркоша и Києвъ . и баше ѡколо города лѣсъ и боръ великъ . и баху ловаще звѣрь . бахуть бо мудрѣ и смыслени . и нарицяхусѧ В Полане . ѿ нихъ же суть Полане . Киѧне и до сего днѣ инии же не вѣдуще ркоша . ѧко Кии есть перевозникъ бысѣ . оу Києва бо перевозъ баше тогда съ ѡноѧ страны Днепра . тѣмъ глѧху на перевозъ на Києвъ . аще бо былъ перевозникъ Кыи . то не бы ходилъ къ Цсрюград . но сии Кии княжаше в роду своемѣ . и приходившю ему къ цсрю не свѣмы . но токмо ѡ семъ вѣмы ѧкоже сказаютъ . ѧко велику честь приѧель есть ѿ цсря . которого не вѣмъ . и при которомѣ приходи цсри . идуцю же ему шплатъ . приде къ Дунаеви . и възлюби мѣсто . и сруби городокъ малъ . и хоташе сѣсти с родомъ своимъ . и не даша ему близъ живущии . еже и доннѣ нарѣчють Дунаици . городище Києвѣць . Києви же пришедшю въ свои городъ Києвъ . ту и сконча животь свои . и брата его Щекъ и Хоривъ . и сестра ихъ Лыбѣдь ту скончашасѧ || И по сеи братьи почаша дѣржати родъ ихъ княжение в Полахъ . а въ Деревлахъ свое . а Дръговичи свое . а Словѣне свое въ Новѣгородѣ . а другѣ на Полотѣ . иже и Полочанѣ . ѿ сихъ же и Кривичи . иже сѣдѧтъ на верхъ Волгы . и на вѣрхъ Двины . и на вѣрхъ Днѣпра . ихъ же и городъ есть Смолѣнскъ . туда бо сѣдѧтъ Кривичи . также Сѣверо ѿ нихѣ . на Бѣлѣ ѡверѣ сѣдѧтъ Вѣсь . а на Ростовѣ ѡверѣ Мерѧ а на Клецинѣ ѡверѣ . сѣдѧтъ мѣра же . а по ѡцѣ рѣцѣ где втечетъ . въ Волгу ѧзыкъ свои Мурома . и Черемиси свои ѧзыкъ . и Мордва свои ѧзыкъ . се бо токмо Словѣнскъ ѧзыкъ в Руси . Полане Деревлане . Новѣгородъци . Полочане . Дръговичи . Сѣверо . Бужаѧе . зансѣдѧтъ по Бугу . послѣже не Вольтяне || І се суть инии ѧзыцѣ . иже дань даютъ Руси . Чюдѣ . Вель . Мерѧ . Мурома . Черемись . Мордва . Пѣрмь . Печера . Аемь . Литва . Зимѣгола . Корсь . Нерома . Либь . си суть свои ѧзыкъ имуще ѿ колѣна Афетова . иже живутъ на странахъ полунощныхъ [3].

Наведений уривок тексту студент повинен уміти:

- 1) перекласти;
- 2) проаналізувати фонетичні, лексичні, граматичні особливості;
- 3) покласифікувати явища за приналежністю до (умовно) книжних чи народнорозмовних;
- 4) пояснити історичний розвиток певного мовного факту, зафіксованого в тексті;
- 5) знайти і покласифікувати мовні одиниці за стилістичним навантаженням;
- 6) висвітлити процеси мовного розвитку на основі аналізу мовних пам'яток. Разом з аналізом окремого тексту в контрольній роботі пропонуємо і порівняльний аналіз декількох пам'яток, різновидів мови окремого періоду тощо.

Питання другого та третього рівнів укладено таким чином, щоб простежити не стільки репродуктивну, скільки творчу діяльність студента, вміння аналізувати і оцінювати факти. Оцінювання цих рівнів залежить від повноти висвітлення матеріалу, аргументованості, достовірності, науковості, чіткості, логічності, висловлення власного погляду.

Контрольна робота дає змогу перевірити знання на основі таких факторів, як: відтворення теоретичних відомостей зі ЗМ 1 «Стара українська література мова», визначення рівня засвоєння матеріалу, запропонованого для самостійного опрацювання, виявлення практичних навичок аналізу текстів старої української літературної мови, демонстрація здатності синтезувати мовні явища і конструювати на цій основі генезис та еволюцію мовних процесів, аспектування творчих здібностей студентської особистості та перспективних шляхів їх методичної реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Психология студенческого возраста и усвоение знаний / Б. Г. Ананьев // Вестник высшей школы. – 1972. – № 7. – С. 17–26.
2. Кузнецова І. Контроль знань як необхідна складова навчального процесу / І. Кузнецова // Інженерні та освітні технології в електротехнічних і комп'ютерних системах. – 2013. – № 4. – С. 15–19.
3. Лѣтопись по Ипатьевскому списку [Електронний ресурс] // Полное собрание русских лѣтописей. – Т. 2. Ипатьевская летопись. – СПб., 1908. – XVI с. – 938 стлб. – 87 с. – Режим доступа : <http://litopys.org.ua/ipatlet/ipat01.htm>.
4. Марчук С. С. Науково-теоретичні аспекти контролю і оцінювання навчальної успішності учнів / С. С. Марчук // Вісник Запорізького національного університету : [зб. наук. ст.] / Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет». Серія «Педагогічні науки». – 2008. – № 1. – С. 169–175.
5. Чередник О. В. Основні підходи до контролю знань студентів в організації навчально-пізнавальної діяльності вищих педагогічних закладів України в другій половині XIX століття // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Серія «Педагогічні науки». – 2011. – № 10. – Ч. 2. – С. 181–189.

Стаття надійшла до редакції 9.11.2016 р.